

*Пенська І.О., кандидат економічних наук,
доцент кафедри державних фінансів
Харківського інституту фінансів
Українського державного інституту
фінансів та міжнародної торгівлі*

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ТНК НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті досліджено вплив транснаціональних корпорацій на процес глобалізації. Визначено, що на відміну від міжнаціональних компаній, ТНК утворюються як національні щодо капіталу й контролю і міжнародні за сферою своєї діяльності. Розглянуто історію розвитку та сучасні етапи розвитку ТНК. У статті, спираючись на основні положення еkleктичної моделі американського вченого Дж. Даннінга – «правило OLI», пояснено феномен глобалізації корпорацій та враховано фактори, які впливають на можливості реалізації тієї або іншої форми виходу на зарубіжні ринки ТНК. У статті досліджено, що вплив ТНК на світову економіку носить дуалістичний характер. Визначено рейтинг найбільших (100) ТНК світу та основні галузі їх діяльності. Розглядається проблема збільшення впливу транснаціональних компаній та поглиблення процесів транснаціоналізації економіки України в контексті світових процесів глобалізації. Проаналізовано стратегії міжнародних корпорацій, які здійснюють свою діяльність на ринку України. Досліджено динаміку індексу транснаціоналізації економіки України. Визначено наслідки розширення діяльності ТНК на українському ринку та виділення основних напрямів розвитку власних ТНК.*

***Ключові слова:** транснаціональні корпорації, глобалізація, прями іноземні інвестиції, міжнародна діяльність.*

Постановка проблеми. Однією з форм міжнародного бізнесу, яка на сучасному етапі відіграє важливу роль у формуванні стратегії розвитку економічної системи України, є транснаціональні корпорації (ТНК), а транснаціоналізація є ключовою характеристикою сучасних світогосподарських відносин. Для сучасної України транснаціоналізація підприємств може виступити економічним механізмом, який визначить нові пріоритети суспільного відтворення, цілі зовнішньоекономічної політики, особливості та умови участі країни в міжнародному поділі праці.

Саме ТНК – основний структурний елемент економіки більшості країн, провідна сила їхнього розвитку та підвищення ефективності. Глобальні тенденції інтернаціоналізації виробництва й капіталу, приватизації стратегічних альянсів і лібералізації зовнішньої торгівлі поставили ТНК у центр світового економічного розвитку. Проте, на сьогоднішній день, питання впливу ТНК на економічну систему України є важливим і актуальним [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіку впливу ТНК на економічну систему України та аналіз існуючої ситуації на українському ринку досліджували В. Гарбар [2], В. Дмитришен [2], В. Кочетков [3], А. Пучков [6], Е. Молчанова [4], В. Рокоча [7], І. Сорока [8], та ін. Діяльності ТНК присвячено численні звіти ООН, СОТ, МВФ, конференції ООН з торгівлі та розвитку. Незважаючи на велику кількість наукових публікацій, проблема впливу ТНК на розвиток України залишається недостатньо дослідженою.

Метою статті є аналіз сучасного етапу транснаціоналізації світової економіки та визначення перспектив розвитку транснаціональних процесів в Україні.

Основні результати дослідження. Транснаціональна корпорація (ТНК) – велика фірма (або об'єднання фірм різних країн), що має зарубіжні активи (капіталовкладення) і суттєво впливає на яку-небудь сферу економіки (або декілька сфер) в міжнародному масштабі. В англійській літературі з міжнародної економіки для позначення міжнародних бізнес-організацій часто використовують терміни «багатонаціональна фірма» (multinational firms – MNF) чи «багатонаціональна корпорація» (multinational corporation – MNC), які використовуються як синоніми [10].

Транснаціональні корпорації – це підприємства, що володіють виробничими активами або контролюють їх в двох або більше країнах. Найчастіше контроль здійснюється через прямі іноземні інвестиції, але також можлива участь корпорації у зарубіжному виробництві за допомогою створення альянсу з іноземною фірмою [7, с. 214-218]. За визначенням ООН, «транснаціональні корпорації – це підприємства, що є власниками, або такими, що контролюють виробництво товарів чи послуг за межами країни, в якій вони базуються. Вони можуть набувати статусу корпорації, а можуть і не мати його» [15].

Також ТНК розглядаються як більш сучасна форма міжнародних корпорацій. Найзагальніше визначення ТНК – це міжнародні за складом і характером діяльності суб'єкти господарського життя, які функціонують на принципах корпоративної власності з акціонерною формою управління та розподілу прибутків у міжнародному масштабі [7]. Водночас, на відміну від міжнаціональних компаній, ТНК утворюються як національні щодо капіталу й контролю і міжнародні за сферою своєї діяльності. Діяльність цих підприємств має наднаціональний, наддержавний характер і веде до створення наддержавних зв'язків.

Ще одним визначенням ТНК виступає наступне: ТНК – це мережа взаємопов'язаних підприємств, які походять з однієї країни і мають складові частини та філії в інших країнах. ТНК володіють або контролюють комплекси виробництва та/або обслуговування, що знаходяться за межами країни базування. На відміну від звичайної корпорації, яка функціонує на світових ринках, ТНК переносить за кордон не товар, а сам процес вкладання капіталу, поєднуючи його із закордонною робочою силою в межах міжнародного виробництва [8].

Всі вищевказані визначення доповнюють одне одного і об'єднані навколо характерних рис транснаціональних компаній: збереження національності походження компанії, багатонаціональність представництв, економічна експансія на зарубіжних ринках, вкладання капіталу.

Таким чином, транснаціональна компанія – це підприємство, яке походить з однієї країни та вкладає ресурси в розширення своєї діяльності на міжнародному ринку шляхом заснування дочірніх компаній, відкриття філій в інших країнах з метою отримання найвигідніших умов господарської діяльності, що, в свою чергу, призводить до максимізації прибутку компанії та підвищення економічного впливу компанії на національні економічні системи світу.

На відміну від звичайної корпорації, яка функціонує на світових ринках, ТНК переносить за кордон не товар, а сам процес вкладання капіталу, поєднуючи його із закордонною робочою силою в межах міжнародного виробництва.

Важливим якісним критерієм ТНК є поведінка компанії, її стратегія менеджменту, одночасна орієнтація на внутрішню і зовнішню середовище, відносини зі своїми клієнтами і конкурентами. Крім того, значну роль в становленні національних ТНК відіграє держава. Вона заохочує їх діяльність у міжнародному масштабі і забезпечує ринки збуту шляхом укладання політичних, економічних, торговельних союзів і міжнародних договорів.

Виділяють ряд ознак, за якими у сучасних умовах варто розпізнавати ТНК. До таких відноситься:

- 1) річний оборот повинен складати більше ніж 1 млрд. дол. США;
- 2) філії та/або дочірні компанії повинні знаходитись не менше ніж в 6 країнах світу;
- 3) частка закордонних активів повинна становити 25-30% у загальній вартості активів компанії;
- 4) 1/5 – 1/3 загального обсягу обороту компанії повинна походити із зовнішніх ринків [6].

В умовах формування глобального ринку підвищується роль і збільшуються масшта-

би діяльності ТНК, які є міжнародним регулятором виробництва та розподілу продукції, основним структурним елементом економіки, рушійною силою розвитку і підвищення конкурентоспроможності країн: 500 найбільших ТНК реалізують 80% усієї продукції електроніки і хімії, 95% – фармацевтики, 76% – продукції машинобудування; ТНК контролюють до половини промислового виробництва у світі, дві третини міжнародної торгівлі, приблизно 4/5 патентів і ліцензій на нову техніку, технології; на їх підприємствах зайнято до 50 млн. осіб.

Сучасні етапи процесу формування стратегій ТНК представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Сучасні етапи розвитку ТНК

Період	Форми	Транснаціональні корпорації	Організаційно-юридична/економічна форма
Друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.	Колоніально-сировинні ТНК першого покоління	Баєр, Хенкель, Бош, Маннесманн, Істмен кодак, Нестле, Дженерал моторз, ІБМ	Переважно АТ/картелі, синдикати і перші трести
Період між двома світовими війнами	ТНК другого покоління	Локхід Мартін, Нортроп Грумман, Рейтеон, Сайенс апплікейшенз	Переважно АТ/трести
Кінець 50-х – 70-ті роки XX ст.	ТНК третього покоління	Тойота, Мацусіта, Тошиба, Міцубісі, Кобе стіл, Шарп, Фольксвагенверк, Рено, Л'Ореаль	Переважно АТ/концерни і конгломерати
Початок 80-х рр. XX ст. – сьогодні	Глобальні ТНК четвертого покоління	Нестле, Філіпс, Брітіш петролеум	Переважно АТ/холдинги (головні компанії)

Джерело: [7]

Оцінюючи вплив ТНК на динаміку світового економічного розвитку маємо можливість виділити кілька основних напрямів:

1) формування динаміки, структури та рівня конкурентоспроможності економіки на світовому ринку товарів і послуг;

2) контроль міжнародного руху капіталу та прямих іноземних інвестицій, оскільки ТНК є основним інвестором в країни, що розвиваються, й досить відчутно впливають на їхній економічний розвиток;

3) прискорення створення та передачі інновацій, концентруючи їх у своїх наукових центрах і підприємствах. Завдяки виробничим і фінансовим можливостям ТНК сконцентрували у своїх руках найбільш наукоємні виробництва. Вони виробляють найновіші види продукції з найбільш затребуваними споживачами характеристиками, тим самим сприяють процесу технологічного розвитку виробництва;

4) розширення і прискорення міжнародної трудової міграції, сприяння розповсюдженню професійних знань, процесу обміну досвідом між співробітниками з різних країн і руху робочої сили слідом за прямими іноземними інвестиціями. Тим самим створюється міжнародний ринок праці, для якого характерною рисою є конвергенція професійної підготовки персоналу.

Таким чином, можна зробити висновок, що ТНК є важливим рушієм головних процесів сучасної економіки.

Приймаючи інвестиційні рішення й обираючи країну для реалізації інвестиційного проекту, ТНК керуються багатьма факторами. У сучасній науковій літературі найчастіше використовують пояснення феномена глобалізацій корпорацій, вперше запропоноване Дж. Даннінгом. В еkleктичній моделі американського вченого, яка дістала назву «правило OLI», враховані

фактори, які впливають на можливості реалізації тієї або іншої форми виходу на зарубіжні ринки ТНК. Дж. Даннінг вважає, що при ухваленні інвестиційних рішень ТНК беруть до уваги наявність трьох основних умов [13]:

1) переваги володіння (О-переваги): перевага в технології, управлінських та організаційних навичках, маркетинговій майстерності, фірмова марка, імідж, преференційний доступ до ринків, фінансування, перевага від ефекта масштабу;

2) переваги дислокації (L-переваги): місткість ринку країни-реципієнта, виробничі витрати в цій країні, тарифи, податки, транспортні витрати, урядова політика, політичний ризик, географічне положення, розвиненість інфраструктури тощо;

3) переваги інтерналізації (I-переваги): пов'язані з можливістю отримання кращих результатів за рахунок самостійної діяльності в зарубіжній країні порівняно з використанням місцевих дистриб'юторів та ліцензіатів. Самостійна діяльність дозволяє мінімізувати контрактний ризик, зберегти контроль над просуванням продукції, зменшити витрати обміну.

Сукупність OLI-переваг містить у собі об'єктивні і суб'єктивні складові, оскільки залежить від виду діяльності, специфіки компанії й очікуваних і реальних вигод, наданих інвестору країною-реципієнтом. Бажання корпорацій інвестувати за кордон зростає з наявністю О-переваг, які необхідно оцінити в порівнянні з перевагами конкурентів, а також зі зростанням прибутку чи вигод, обумовлених L-перевагами в країні-реципієнті.

Еклектична парадигма Дж. Даннінга являє собою «вичерпну» теорію, що пояснює всі типи інтернаціоналізації економіки відповідно до наявних переваг для іноземного інвестора. Компанія, що володіє як порівняльними (О), так і інтернаціональними (І) перевагами, вирішує інвестувати капітал за кордон в тому випадку, коли L-переваги існують поза країною його походження. І, навпаки, компанія з тими ж О- і І-перевагами воліє експортувати товари і послуги, якщо потенційна країна-реципієнт пропонує слабкі L-переваги. У випадку, коли фірма не може захистити свої конкурентні переваги, вона можливо буде змушена продавати ліцензії іноземним підприємствам, підтримуючи обсяги виробництва на вітчизняному ринку.

Вплив ТНК на світову економіку носить дуалістичний характер. З одного боку, ТНК є наслідком (продуктом) міжнародних економічних відносин, що динамічно розвиваються, а з іншого – самі виступають потужним механізмом впливу на них, формуючи нові та видозмінюючи існуючі.

Провідну роль у світовій економіці відіграють 100 найбільших ТНК. Більшість з них розміщуються в промислово-розвинутих країнах. 100 провідних ТНК контролюють 70% усіх прямих іноземних інвестицій. Географічна структура розміщення 100 найбільших ТНК: США приблизно 30%; Японія – 20%; Німеччина і Франція по 10%; Великобританія – 7%; Швейцарія – 5% (за даними доповіді ЮНКТАД). Загалом у цих шести країнах розміщено 82 із 100 ТНК. Щодо загальної суми активів 100 найбільших компаній світу, то на дві країни: США і Японію припадає 70% активів 100 ТНК. Регіональний розподіл активів ТНК: 40% вартості майна 100 найбільших ТНК перебуває за межами країни базування.

В промислово-розвинутих країнах іноземний капітал виробляє близько 25% промислової продукції, в країнах, що розвиваються – близько 50% і більше, наприклад, в Пуерто-Ріко 80% промислової продукції виробляють американські компанії. Обсяг випуску всіх закордонних філіалів ТНК США рівний обсягу матеріального виробництва в самих США, інколи філіали американських ТНК за кордоном називають «другою економікою США».

Основними галузями діяльності ТНК є (галузева структура 100 ТНК): хімія і фармацевтика (21 ТНК); електронна і електротехнічна промисловість (18 ТНК); автомобілебудівна (14 ТНК); нафтопереробна (13 ТНК); харчова промисловість (9 ТНК); диверсифікована галузева структура (7 ТНК).

На частку ТНК припадає до 2/3 всієї світової торгівлі. При цьому ТНК – ключова ланка процесу інновацій володіють більш ніж 80% патентів і ліцензій на нову техніку, технологію і ноу-хау. Близько 75-80% загальносвітового обсягу наукових досліджень і розробок здійснюється в рамках ТНК. Під контролем ТНК знаходиться 90% світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, лісоматеріалів, тютюну, джгуту і залізняку; 85% ринку міді і бокситів; олова – 80%; бананів

– 75%, натурального каучуку і сирової нафти. 60% всіх іноземних інвестицій здійснюється в межах 100 найбільших ТНК, тому активізація діяльності ТНК для економіки кожної країни відкриває нові можливості для інтеграції у світовий поділ виробництва, сприяє збільшенню конкурентоздатності на міжнародному ринку. Ринкова капіталізація окремих ТНК складає близько 300-500 млрд. дол. США, а щорічні обсяги продажів складають приблизно 150-200 млрд. дол. США [8, с. 36].

У щорічному рейтингу найбільших корпорацій світу «Fortune Global 500» за 2013 р., в якому компанії ранжуються за обсягом виручки за попередній фінансовий рік, очолив список нафтовидобувний гігант Royal Dutch Shell (Великобританія), річна виручка якого склала 481,7 млрд. дол., а чистий прибуток – 26,6 млрд. дол. На другому місці – мережа торгових центрів Wal-Mart (США). Компанія за рік заробила понад 469,2 млрд. дол., що на 5% більше ніж у 2011 році. Третє місце посіла ще одна нафтова компанія Exxon Mobil (США) з річною виручкою 449,9 млрд. дол. та чистим прибутком 44,9 млрд. дол. [14].

У 2014 р. журнал «FORTUNE» визначив Топ-10 компаній за розмірами своїх доходів. На 1-му місці залишається Wal-Mart Stores з доходами у 476 млн. дол. і прибутками понад 16 млн. дол. Компанія обслуговує більше ніж 100 млн. клієнтів у тиждень. На 2-му місці Royal Dutch Shell – нідерландсько-британська нафтогазова компанія. 3-тє місце посіла китайська нафтохімічна корпорація Sinopet Group, котра добуває 50 тис. барелів нафти в день. 4-тє місце – у китайської національної нафтогазової корпорації China National Petroleum. На 5-му місці Exxon Mobil – американська компанія, найкрупніша приватна нафтова корпорація, яка вже вийшла за межі американського ринку і поширюється в інших країнах, таких як Сінгапур і Папуа та Нова Гвінея. За ними йдуть BP (British Petroleum), State Grid (китайська енергетична компанія), Volkswagen (німецька компанія-автовиробник), Toyota Motor (японська автомобільна компанія) і нарешті Glencore (швейцарська компанія по виробництву споживчих товарів) [14]. Як бачимо, найвищі прибутки отримують компанії, які спеціалізуються на паливі, енергетиці та автомобілебудуванні, тому можна зробити висновок, що це – найприбутковіші галузі.

Щодо обсягу зарубіжних активів, то гігантський американський конгломерат General Electric має більше активів за кордоном, ніж будь-яка інша не фінансова фірма в світі – понад 500 млрд. дол. Іноземні активи корпорації складають 70% від її загальних активів. За GE слідує такі компанії, як Royal Dutch Shell, BP, Exxon Mobil, Toyota, Total, GDF Suez, Vodafone, Enel, Telefonica, Chevron, E.ON, Eni, Nestle, Volkswagen, Siemens, Honda та ін. [12].

Активність ТНК та приплив прямих іноземних інвестицій в Україну значно поступається іншим країнам східної Європи і СНД. Але Україна остається привабливою для діяльності ТНК, проте деякі фактори цю привабливість нівелюють, знижуючи конкурентні переваги України.

При виході на новий ринок ТНК потрібно розробити ряд стратегій, які забезпечать мінімізацію ризиків компанії на зовнішньому ринку, а також дозволять зайняти значну частку ринку, що є однією з передумов отримання очікуваного прибутку. Для формування стратегії ТНК необхідно враховувати можливості внутрішнього середовища компанії та загрози, що існують у зовнішньому середовищі діяльності. Основним завданням, що вирішується при розробці стратегії, є забезпеченість узгодженості між цілями корпорації і наявними ресурсами.

Стратегії міжнародних корпорацій, які здійснюють свою діяльність на ринку України, можна умовно поділити на три групи [2].

Перший тип стратегії є характерним для корпорацій, що виготовляють товари внутрішнього споживання та операторів на ринку зв'язку. Це Macdonald's, Coca-Cola, Philip Morris та Kraft. Метою цієї стратегії є збільшення прибутку корпорації.

Метою другого типу стратегії є поглинання значного обсягу нового ринку. До компаній, які використовують цей тип стратегії виходу на ринок України, належать великі компанії-трейдери, що будують переробні заводи і торговці сільгосппродукцією.

Третій тип стратегії використовують компанії, які добре обізнані з специфікою функціонування ринку України. Такі компанії в основному мають російське походження, що

пояснюється, насамперед, фактом існування географічної спеціалізації.

Найбільш привабливими для ТНК галузями української економіки є харчова промисловість, галузі машинобудування і металообробки, фінансова, страхова та торговельна сфери.

Однією з умов привабливості діяльності ТНК є наявність в Україні важливих факторів зростання виробництва. Серед них виділяють такі, як природні ресурси, наявність достатньо розвиненої регіональної транспортної інфраструктури.

Дослідження зарубіжних та вітчизняних літературних джерел з питання транс-націоналізації господарства показало, що існують як позитивні, так і негативні наслідки цього процесу (табл. 2).

Таблиця 2

Роль транснаціоналізації в розвитку сучасної національної економічної системи України

Позитивні риси	Негативні риси
Міжнародна спеціалізація на базі взаємопроникнення капіталу	Посилення конкуренції на внутрішньому ринку, занепад вітчизняного виробника
Формування міжнародних галузевих та господарських територіальних одиниць (кластерів)	Поступова руйнація національного економічного державного суверенітету – поява наднаціональних економічних утворень – ТНК
Вирівнювання національних відтворювальних виробничих структур	Різне зростання транскордонного злиття і поглинання вітчизняних компаній
Свобода пересування факторів виробництва, товарів	Розташування на території держави трудомістких, енергомістких та матеріаломістких, екологічно небезпечних виробництв
Доступ до більш якісних і дешевих ресурсів	Відтік капіталу, перерахунок прибутку в промислово-розвинуті країни
Розвиток науково-технічної сфери	Уникнення оподаткування прибутку
Розширення інноваційної діяльності	Розподіл фінансових ресурсів країни між крупними ТНК з обмеженим фінансуванням середнього бізнесу
Якісний розвиток виробництва країни	Занепад галузей економіки, які не є привабливими для ТНК
Посилення ролі держави (країни-базування ТНК) в міжнародному просторі	Вплив ТНК на економічну владу країни

Джерело: [9]

Для ефективного розвитку ТНК в Україні та для збереження національних інтересів держави необхідно проводити досить обмежену політику міжнародного розширення виробництва та відкриття кордонів держави. Звідси випливає необхідність розглянути роль держави у взаємовідносинах з ТНК. Побудова взаємовідношень приймаючої держави, особливо це актуально для України, з ТНК повинна ґрунтуватись на декількох важливих моментах:

1) діяльність ТНК владою приймаючої країни необхідно обов'язково розцінювати з позиції наслідків як позитивних, так і негативних;

2) розробляючи регулятивні документи відносно ТНК необхідно виходити насамперед з національних інтересів країни, враховуючи можливі наслідки щодо національної безпеки країни;

3) участь ТНК в розробці спільної взаємовигідної економічної політики є більш ефективним засобом налагодження відносин країни з ТНК, ніж протекціоністська політика;

4) можливості ТНК щодо залучення іноземного капіталу дозволяють зменшити безробіття

у приймаючій країні, позитивно впливати на переміщення великих виробничих ресурсів;

5) необхідно виважено підходити до напрямів інвестиційної активності ТНК в приймаючій країні, заохочуючи приплив іноземних інвестицій в пріоритетні для національної економіки галузі, і обмежуючи – в стратегічно важливі для економічної безпеки країни галузі;

6) всі відносини з іноземними інвесторами, ТНК повинні бути чітко прописані в міжнародних угодах та нормативно-правових актах приймаючої країни. ТНК перш за все виходить з власної вигоди, а вже потім пристосовується до вимог держави;

7) намагатись невелиювати використання ТНК в якості форми переказу капіталів трансфертних цін.

Окреслюючи процес іноземного інвестування на основі динаміки індексу транснаціоналізації економіки України, можна відзначити, що його значення зросло в період з 2004 р. по 2012 р. майже у 3 рази (з 10,3 до 29,3). Це обумовлено поступовим збільшенням іноземних ТНК, які розміщують свої дочірні підприємства і філії в Україні [3].

На початок 2014 р. в Україні діяли понад 30 світових транснаціональних корпорацій. Серед яких можна виділити Alcatel, British Petroleum, Coca-Cola, Danone, Hewlett Packard, Huawei, McDonalds Corporation, Metro Casg&Carry, Nestlé, Nokia, PepsiCo, Procter&Gamble, Samsung, Shell, Siemens, SUNInbev, Toyota, Unilever. Проте на основну увагу заслуговують ТНК, які займаються виробництвом продукції на території України і, як наслідок, розвивають промисловий потенціал країни та створюють нові робочі місця.

Сьогодні в Україні найбільша кількість ТНК представлена у переробній промисловості. За версією Forbes, за підсумками першого півріччя 2014 р. більшість з них була прибутковими (табл. 3).

Таблиця 3

Фінансові результати ТНК в Україні за перше півріччя 2014 р.

№ з/п	Компанія	Галузь	Виручка за I півріччя 2014 р., млн. грн.	Прибуток, млн. грн.	Виручка за 2013 рік, млн. грн.
1	JT International	Тютюнова	3776,7	463,9	7103,7
2	Philip Morris	Тютюнова	2907,3	513,8	5675,1
3	Imperial Tobacco	Тютюнова	2233,8	5,7	4299,4
4	Bunge	Агропромислова	2088,4	196,3	5623,9
5	ViOil	Харчова	2259,9	1,6	3359,8
6	Nestle	Харчова	2443,4	-479,5	5305,5
7	Shell	Нафтогазова	1720,6	-34,9	4155,8
8	Toyota	Машинобудування	1861,9	281,6	4377,6
9	Procter&Gamble	Хімічна	2691	164,5	5733,1
10	PepsiCo	Харчова	3273,5	-462,2	6068,5

Джерело: [1]

В Україні найбільшими ТНК, які вклали значні фінансові ресурси, є Pepsi Cola з обсягом інвестиційних коштів – 250 млн. дол., «Київстар GSM» – 240 млн. дол., Coca-Cola – 230 млн. дол. та ін. Дані щодо вкладання інвестицій за 2013 р. і найбільші транснаціональні інвестори України наведено у таблиці 4. Лідуючі позиції у 2013 р. займають такі корпорації, як McDonald's, Nestlé S.A., British American Tobacco та ін. [5].

Важливим виступає з'ясування наслідків розширення діяльності ТНК на українському ринку та виділення основних напрямів розвитку власних ТНК. На особливу увагу заслуговують питання економічної безпеки, під якою розуміють стан національної економіки, що забезпечує задоволення життєво важливих потреб країни в матеріальних благах незалежно від виникнення у світовій економічній системі або всередині країни форс-мажорних обставин соціально-політичного, економічного або екологічного характеру.

Найбільші ТНК, які вклали інвестиції у дочірні компанії, філіали і спільні підприємства в Україні у 2013 р.

№ з/п	Корпорація	Країна	Галузь	Обсяг вкладень, млн. грн.
1	McDonald's Corporation	США	Харчова промисловість	198,3
2	Nestlé S.A.	Швейцарія	Харчова промисловість	178,5
3	British American Tobacco	Великобританія	Тютюнова промисловість	166,8
4	British Petroleum	Великобританія	Нафтогазова промисловість	142,6
5	Procter&Gamble	США	Хімічна промисловість	135,1
6	Shell	Нідерланди	Нафтогазова промисловість	124,9
7	Coca-Cola	США	Харчова промисловість	121
8	Unilever	Великобританія Нідерланди	Харчова промисловість та побутова хімія	115,5
9	PepsiCola	США	Харчова промисловість	112,3

Джерело: [1; 2; 4]

Іноземні транснаціональні корпорації готові здійснювати свою діяльність в Україні, проте на заваді їм стають такі фактори, як: нестабільне й надмірне регулювання, відсутність в Україні сталої стратегії та відповідного національного плану дій, недосконалість національного законодавства, нечітка правова система, нестабільність економічної та політичної ситуації, високий рівень корупції в усіх сферах господарської діяльності та неспроможність судової системи належним чином виконувати свої функції, критична ситуація у сфері незалежності судової системи (123 місце серед 129 країн світу), низький платоспроможний попит українських споживачів, труднощі у спілкуванні з урядовими та приватизаційними органами, переобтяженість регуляторними нормами та складність податкової системи, суттєве податкове навантаження. У рейтингу за індексом сприятливості податкової системи, який розраховується на основі трьох показників (кількість платежів, час, необхідний для сплати податків та загальний розмір податків) Україна посідає 181 місце серед 183 країн [3].

Кризові процеси 2013-2014 рр. дедалі більше погіршують позиції України у світовій економіці в середньостроковій перспективі.

Сучасна економіка країни має багато невирішених проблем, серед яких: дефіцит держбюджету та борги України, збройний конфлікт на Донбасі, скорочення промислового виробництва, економічна війна з Росією, криза банківської системи, валютна нестабільність, інфляція тощо. Через це у 2014 р. спостерігалось різке скорочення діяльності ТНК на території України, при чому не лише іноземних, але й українських. Відбулося зменшення частки інвестицій, скорочення кількості філіалів та дочірніх підприємств, особливо у східній частині України, де й досі триває збройний конфлікт. На жаль, поки воєнно-політична та економічна ситуація в країні не врегулюється, очікується подальше призупинення діяльності ТНК та зменшення припливу прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Висновки. Можна сказати, що ТНК на сьогоднішньому етапі розвитку світового господарства відіграють важливу роль. Адже вони впливають на економіки приймаючих країн, прискорюють науково-технічний процес, інтернаціоналізацію господарського життя, залучаються ПІ, відкривається доступ до фінансових ресурсів ТНК, інтеграція до світових економічних процесів, доступ до зовнішніх ринків. Українським підприємствам слід вступати в співпрацю з іноземними ТНК не в якості джерела дешевих сировинних ресурсів або відсталого технологічного приросту, а використовувати переваги залучення іноземних інвестицій.

Список використаної літератури

1. 200 крупнейших компаний – Рейтинги – Forbes Украина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://forbts/ua/ratings/>.
2. Дмитришен П. В. Особливості стратегії транснаціональних корпорацій в українській економіці / П.В. Дмитришен, В.А.Гарбар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.
3. Кочетков В. М. Розвиток українських ТНК як фактор росту економіки країни [Текст] / В. М. Кочетков // Ефективна економіка. – 2013. – № 10. – С. 55–60.
4. Молчанова Е. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі України / Е. Молчанова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueeros/ukraine/09718.pdf>.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Пучков А. Крупнейшие ТНК в мире / А. Пучков // Слайд-шоу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/AlexeyPuchkov/ss-11875759>.
7. Рокоча В. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник / В.Рокоча, О.Плотніков, В.Новицький та ін. – К.: Таксон, 2001. – 304 с.
8. Сорока І.Б. Транснаціональні корпорації та їх роль у процесі активізації міжнародної інтеграції / І.Б. Сорока // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9. – С. 35-41.
9. Терехов Є.М., Прокопенко О.В. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем // Вісник Сумського державного університету: Сер. “Економіка”. – 2010. – № 1. – С. 103–113.
10. Транснациональная корпорация, ТНК: за дан. универсальной научно – популярной энциклопедии под. ред. Добровольского А. В. // «Энциклопедия Кругосвет – 2013» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/ekonomika_i_pravo/TRANSNATSIONALNAYA_KORPORATSIYA_TNK.html?page=0,8.
11. Федоренко В.Г. Транснаціональні корпорації як системоутворюючий фактор розвитку національних економік / В.Г. Федоренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 7. – С. 31-34.
12. Biggest transnational companies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2012/07/focus-1>.
13. Dunning J. H. The Influence of Hymer Dissertation on the Theory of Foreign Direct Investment / J.H. Dunning, A.M. Rugman // American Economic Review. – 1985. – 75 (2). – P. 228-233.
14. Global 500 FORTUNE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fortune.com/global500/>.
15. The influence of TNCs on the economies of developing countries. International business. – NY.: Dryden Press, 2005. – 31 p.

*Penskaya Iryna, candidate ekonomicheskies sciences,
associate professor of State Finance Chair in Kharkov
Institute of Finance of The Ukrainian State University
of Finance and International Trade*

FEATURES OF IMPACT OF TNCs ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Abstract. The paper studies the influence of transnational corporations on the process of globalization. Specifically, in contrast to the multinational companies, TNCs are formed both as national in terms of the capital and the control and international in the sphere of their activity.

The history of development and modern stages of development of TNCs are reviewed. Using the main provisions of the eclectic model by the American scientist John Dunning - «the rule of OLI», the article explains the phenomenon of globalization and corporations. It also accounts for factors that affect the feasibility of one or another form of TNCs entry into foreign markets. The paper investigates the dualistic impact of TNCs on the world economy. The largest TNCs in the world and the main branches of their activity are defined and ranked. The problem of increasing the influence of multinational companies and deepening of the processes of transnationalization of the economy of Ukraine in the context of world globalization is also studied. We analyzed the strategies of international corporations that operate on the Ukrainian market and the dynamics of the transnationalization index of the economy of Ukraine. The paper determines the effects of the expansion of TNC activities on the Ukrainian market and the basic directions of development of our own TNCs.

Keywords: TNCs, multinationals, globalization, foreign direct investment, international activities.

References

1. 200 krupneishykh kompanii – Reityngy – Forbes Ukraina [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: <http://forbts.ua/ratings/>.
2. Dmytryshen P. V. Osoblyvosti strategii transnastionalnykh korporastii v ukrainskii ekonomisti / P.V. Dmytryshen, V.A. Harbar [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.rusnauka.com>.
3. Kochetkov V. M. Rozvytok ukrainskyx TNK yak faktor rostu ekonomiky krainy [Tekst] / V. M. Kochetkov // Efektyvna ekonomika. – 2013. – № 10. – S. 55-60.
4. Molchanova E. Vzaiemodiia transnastionalnykh korporastii z natsionalnymy ekonomikamy na prykladi Ukrainy / E. Molchanova // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09718.pdf>
5. Ofitsiynyi sait Derzhavnogo komitetu statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Puchkov A. Krupneishie TNK v mire / A. Puchkov // Slaid-shou. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.slideshare.net/AlexeyPuchkov/ss-11875759>. E. Vzaiemodiia
7. Rokocha V. Transnastionalni korporastii: navchalnyi posibnyk / V. Rokocha, O. Plotnikov, V. Novytskyi ta in. - K.: Takson, 2001. – 304 s.
8. Soroka I. B. Transnastionalni korporastii ta ikh rol u protsesi aktyvizatsii mizhnarodnoi integrastii / I. B. Soroka // Aktualni problemy ekonomiky. – 2009. – № 9. – S. 35-41.
9. Terekhov Y.M., Prokopenko O.V. Vplyv transnastionalnykh korporastii na rozvytok natsionalnykh ekonomichnykh system // Visnyk Cumskogo derzhavnogo universytetu: Ser. «Ekonomika». – 2010. – № 1. – S. 103–113.
10. Transnastionalnaia korporastii, TNK: za dan. universalnoi nauchno – populiarnoi entsiklopedii pod. red. A.V.Dobrovolskogo / «Entsiklopediia Krugosvet» – 2013 – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa : http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/ekonomika_i_pravo/TRANSNATSIONALNAYA_KORPORATSIYA_TNK.html?page=0,8.
11. Fedorenko V. G. Transnastionalni korporastii yak systemoutvoriuiuchy faktor rozvytku natsionalnykh ekonomik / V. G. Fedorenko // Investytsii: praktyka ta dosvid. – 2009. – № 7. – S. 31-34.
12. Biggest transnational companies [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2012/07/focus-1>.
13. Dunning J. H. The Influence of Hymer Dissertation on the Theory of Foreign Direct Investment / J.H. Dunning, A.M. Rugman // American Economic Review. – 1985. – 75 (2). – P. 228-233.
14. Global 500 FORTUNE [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://fortune.com/global500/>.
15. The influence of TNCs on the economies of developing countries. International business. – NY.: Dryden Press, 2005. – 31 p.

*Пенская И.А., кандидат экономических наук,
доцент кафедры государственных финансов
Харьковского института финансов
Украинского государственного университета
финансов и международной торговли*

ОСОБЕННОСТИ ВЛИЯНИЯ ТНК НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье исследовано влияние транснациональных корпораций на процесс глобализации. Определено, что, в отличие от межнациональных компаний, ТНК образуются как национальные относительно капитала и контроля, так и международные по сфере своей деятельности. Рассмотрена история развития и современные этапы развития ТНК. В статье, опираясь на основные положения эклектической модели американского ученого Дж. Даннинга – «правило OLI», объяснен феномен глобализаций корпораций и учтены факторы, которые влияют на возможности реализации той или другой формы выхода на зарубежные рынки ТНК. В статье исследовано, что влияние ТНК на мировую экономику носит дуалистический характер. Определен рейтинг наибольших (100) ТНК мира и основные отрасли их деятельности. Рассматривается проблема увеличения влияния транснациональных компаний и углубления процессов транснационализации экономики Украины в контексте мировых процессов глобализации. Проанализированы стратегии международных корпораций, которые осуществляют свою деятельность на рынке Украины. Исследована динамика индекса транснационализации экономики Украины. Определены последствия расширения деятельности ТНК на украинском рынке и выделены основные направления развития собственных ТНК.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, глобализация, прямые иностранные инвестиции, международная деятельность.